

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre. . . 12 kor.
Fél évre. . . 6 „
Negyedévre. . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . 16 kor.
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . . 4 „
Nyolczad oldal . 2 „

Az állami anyakönyvvezetők a róm. kath. propaganda szolgálatában.

Az egyházpolitikai törvényeknek ha nem is fő, mégis egyik célja az is volt, hogy a különböző hitfelekezeteknek egymás közti, évtizedekre, sőt évszázadokra húzódó és soha megszűnni nem akaró viszálykodásait és surlódásait ne csak mérsék el, hanem meg is szüntesse s így a felekezetek közötti békét királyi szentesítéssel bíró törvényes intézkedéssel is biztosítsa, illetve elősegítse. S vajjon a lefolyt öt évnek tapasztalata beváltotta-e ezen egyházpolitikai törvények támogatása alkalmával hitt és táplált reményeket?

Mindenki tudja, hogy a két protestáns egyház, a régi, jogtalan s törvény által elvben nem respektált reversalis helyébe lépő mondhatni törvényesített reversalis folytán annak életbeléptetése után — számbelileg napról-napra veszt, hull a fergese, a mint mondani szokás. De mi ennek az oka? Bizonyára nem az, hogy hitelveinkért üldöznek, vallásos meggyőződésünk nyílt bevallásáért bebörtönöznek, egyházunkhoz való hű ragaszkodásunkért máglyára hurezolnak, hanem az, hogy a hitükért életet, vagyont, családi és minden földi boldogságot odahagyott és feláldozott protestáns őseink hegyeket megmozgató, sziveket lelkesedésbe hozó hősi küzdelme és csudával határos, egész a vérpadig kitartó hiterős bátorsága csak az emlékezet országában él, de sziveinktől azoknak emléke, példája távol van. A társadalmat alkotó alsó-felső népréteg — mindegyik módjához és tehetségéhez mérve — a hitközönyösség, istentiszteletet és emberszeretetet sok tekintetben nélkülöző, hideg dermesztő nembánomság levegőjét szívja magába, mely nem éltet, de sorvaszt, fogyasztja a haza iránt való honfíui szerelmet s csökkenté az egyház iránt való hűséget. Ezzel szá-

molnunk kell s ezen, ha tudunk és akarunk segítenünk kell minden rendelkezésünkre álló esz, közökkel! Ez a mi ügyünk, ez a mi dolgunk, ez a mi feladatunk!

Azonban valláskülömbőség nélkül vagyunk egy hazának gyermekei is. A haza jó vagy balsorsában osztozkodnunk kell. Hazafiúi kötelesség hazafiúi joggal is jár. Az államhatalom nyújtsa tehát minden polgárának oda a jog, rend és igazság kezét, a mely tekintet nélkül egyéni, nemzetiségi avagy vallásfelekezeti érdekekre, az alkotmány értelmében s ennek megfelelőleg törvényes úton jogerőre emelkedett jog, rend és igazságot tartalmazó törvényeket fenntartja s mint ilyennek köteles működése oda irányul, hogy mindenkor, mindenki által, mindenhol betartassék.

A róm. kath. egyház az egyházpolitikai törvények életbeléptetése óta is, mindent elkövet, hatalmának minden eszközét felhasználja, hogy az újabb törvények ama bizonyos megengedett pontját, — hogy a házasulandók egybekelésük előtt gyermekeik vallásos nevelését illetőleg végérvényesen megegyezhetnek, — a maga előnyére kihasználja, de ez már az ő dolga; azonban már ahhoz sok szó fér, hogy a miniszterium által ezen egyházpolitikai törvények kezelésére és végrehajtására kinevezett állami anyakönyvvezetők egy jó százaléka a róm. kath. egyház érdekeinek karjaiba veti magát s hivatalos működését arra használja, hogy — tudva vagy tudatlanul, akarva, vagy nem akarva, törvényismerettel vagy a nélkül — valóságos rablási munkát végez protestáns egyházunknak nagy kárára, hozzájárulván kötelességének lelkiismeretes teljesítésével (!) ama statisztikai kimutatáshoz, mely mutogatja, hány vegyes vallású házasulandó egyezett meg abban, hogy összes gyermekeiket a róm. kath. vallásban nevelendik. Hogy ezek az urak, minő érdekek folytán cselek-

szemek így, nem tudom, de ennek folytatását megengedni nem lehet, nem szabad, az egyháznak saját érdekénél fogva, a kormánynak, mint ilyenek elveinél fogva.

Az állami anyakönyvvezetők jogtalan törvényellenes eljárásáról a nem rég multban s az újabb időben is, egyházi és politikai napilapban is sok szót tettek papirra, de úgy látszik, hogy csak papiron maradt. Ez eljárás már jobbról-balról annyira meg lett hányva-vetve, hogy azok ismét elmondására nem vállalkozom, hanem áttérek egy más, általam sokszor tapasztalt törvénytelenesre, mely ismét csak azt igazolandja, hogy az anyakönyvvezetők, a hol csak lehetséges, a római propagandának állandó és hűséges bajnokai.

Úgy tudom, hogy a miniszter úr egyik rendeletében mihez tartás végett közölte az anyakönyvvezetőkkel — és ez sem történt előzetes jogtalan eljárás megelőzése nélkül, — hogy házasságra lépni szándékoló jegyes párok vallása meghatározásánál csak az esetben veendő a jelentkező fél vallása a keresztlevelet kiállító lelkész vallásával azonosnak, ha a keresztlevél egyéb adataiból vagy más felmutatott okmányokból nem volna kivethető a szülők vallása, illetve a fél vallása s mégis ezt a rendeletet az anyakönyvvezetők teljesen figyelmen kívül hagyják, mondván: „a milyen vallású pap keresztelte, hát olyan vallású,“ — persze itt már aztán nem segít hamarosan senki s maga a fél a sok lőtás futásban kifáradva olykor elkezd egy imádságot is.

Az anyakönyvvezetőt nem lehet meggyőzni, — mert ő állami hivatalnok s a tények a mellett szólnak, hogy nem engedelmeskedik még saját miniszterének sem.

Íme egy frappáns példa:

Egy intelligens jogász ember, — atyja ev. anyja r. kath., — mivel születési helyén csak ev. ref. lelkész volt, az keresztelte s így természetesen ő állította ki keresztlevelét is a házassághoz, — feleségül vett egy görög kath. atyától és ág. h. ev. anyától született nőt, a ki azonban más lelkész hiányában a róm. kath. községbeli plébános által lett megkeresztelve s általa keresztlevele kiállítva. Az anyakönyvvezető nagy bölcsen a férfit ev. ref.-nak, a nőt róm. kath.-nak vette és jegyezte be a jogász ember minden tiltakozása dacára. A róm. kath. lelkész által keresztelt bármily vallású gyermeket kivétel nélkül a fenti elv alapján róm. kath.-nak jegyzi be, még akkor is, ha a szülők

egyike sem róm. kath. És ezek az urak, a kik kényük-kedvük szerint keresztelnek el, valamint úgyszólván brutális módon bele kényszerítik a vegyes vallású házasulandókat a gyermekeik vallását illető megegyezésre és mindig a róm. kath. egyház javára, mert máskülönben a megegyezést nem fogadják el s ha a felek kívánságát esetleg nem hajlandók teljesíteni, durva módon leszidják őket, — mondom ezek az urak még a házasság megkötése után ilyen eljárás mellett figyelmeztetik a feleket, hogy „vallásos kötelességeiknek még evvel nem tettek eleget!“ Köszönöm e figyelmeztetést!!

Vajjon meddig tart még ez így tovább? A sok panasz, jogtalanság, törvényellenesség, mikor jut el a jog, rend és igazság palotájába?

Meggörnyedt háttal, torkon akadt szóval bizony sokra nem megyünk!!

Luther és a pápa.

A domonyi ev. gyülekezetnek 1901. november 13-án tartott estélyén felolvasta Stromp László, theol. akad. tanár.

Mélyen tisztelt gyülekezet!

Két hete éppen, hogy a protestáns világ október 31-ének, ama nevezetes napnak emlékét ülte meg, a mikor az igénytelen augusztinus barát kiszögezve 95 tételét, oda kiállította a világnak onnan, a wittembergi vártemplom ajtajából: „Oszljon a sötétség, legyen a lelkekben világosság!“ És az evről évre megújuló október 31 iki ünnepek, már közel 400 esztendő óta, fennen hirdetik annak az első napnak áldását: „És lőn világosság!“

Azaz, hogy különböztessük csak meg jól a dolgokat. Luther nem teremtett új világosságot, hiszen a világnak ama Világossága, (János ev. 8, 12) a melynek csak újból való felragyogását jelentette ő, megjelent már réges régen, közel 2000 éve. Amde a Világosságot az évszázak folyamán a pápás egyház mind sötétebb, mind kietlenebb homály burkába takarta; csillagtalán, komor éjszaka ködébe, a melynek sötétjébe csak itt ott vetett múló fényt egy-egy . . . pásztortűz, gondoljátok tán, üstökös, képzelitek tán . . . óh nem; egy-egy máglya. A Hussok, a Savanarólák máglyája. A Wickleffok megégetett és a levegőbe szórt porainak parányüszkei.

Végül aztán, a reformáció évszázados előküzdelmei után (úgy küzd a természeti világban is a reggel világossága az éjszaka sötétségével) az idők teljességében megjelent Luther, s vele újból az üdv reggelének Világossága.

Mondom: az idők teljességében. Mert minden nagy eszme az idők teljességében jelen meg. A mikor t. i. a kor már annak befogadására megérett . . . Megérett pedig a mennyiben az előző kor szellemileg és erkölcsileg csődbe jutott s a lelkekben megfogant, meggyökerezett egy többé kipusztihatatlan vágy — egy jobb, egy tökéletesebb, egy emberibb állapot után.

Hogy milyen sötétségben, milyen szellemi és erkölcsi elmaradottságban éltek akkor az emberek, arra nézve csak két példát hozok fel.

Egyik Luther panaszos kifakadása, a melyet nagykátéjának előszavában olvasunk, a hol a szász fejedelemségben a választó fejedelem egyenes meghagyásából végzett egyház- és iskolavizitációjának tanulságait foglalja össze. A népet a papság a legnagyobb butaságban és lelki rabságban tartja, úgy, hogy szegényeknek az evangéliomról még csak sejtelmők sincs. „Ebek, disznók módjára” élnek szellemi moslékon, szellemi sötétségben; a papok pedig — „jó Isten! ezek még csak a falánk, hasimádó szörnnyetegek; jobban is illenék reájuk a disznópásztor, vagy kutyapeczér neve, semhogy a lelkipásztor magasztos elnevezése“ . . .*)

A másik példát Luther választó fejedelme, a később méltán bölcsnek nevezett Frigyes maga szolgáltatja. Ez a kegyes fejedelem elhatározta, hogy nemcsak egyetemet alapít a tudomány-, de templomot is épít a lelkek épülése számára. A mig aztán a templom épült, hát ő maga meg ement a szentföldre, hogy ereklyéket gyűjtsön. Össze is gyűjtött közel 5000 darabot! Jó Isten! mily gazdagnak érezte magát, a mikor e nagy kincsessel haza érkezett! Hogy is ne! Hiszen ez ereklyék közt ott volt például a Heródes által megölt kisdedek közül egy egész holttetem; Mózes égő csipkebokrából egy megszenesedett ág; néhány mag a pusztai mannából; egy csomó korom a tüzes kemenczéből, a melyre Dániel társaival együtt vetetett; Mária hajából egy fűrt; néhány foszlány a kisded Jézus pólyarongyaiból; egy-két forgács a jászolból és szalmából, a melyen feküdt; némi maradék a három királyok ajándékából, az aranyból, tömjénből és myrrhából; az Üdvözítő szakálából is néhány szál; néhány morzsa az Úr vacsoráján kiosztott kenyérből; egy darabja a biborköpenynek, a melyet a római katonák csúfságból a Jézus vállaira vetettek; a Jézus tövis koszorújából egy tüske darab s a keresztrefeszítése alkalmával a római pribékek által használt kinzó eszközökből egész légió.

Mert ily ereklyékhez, melyekkel élelmes kal-márszellem becsapja a hiszékeny kegyességet, búcsút járni, azokat imádni, akkor még sokkal inkább divatban volt, mint manapság.

Ámde már virradt — keletfelől. Kelőben volt az Üdvösségnek ragyogó napja; s e hajnalpírka-

dásnak hirdetője: Luther. Mert hát, mondom, nem új világosságot teremtett ő; ő csak hirdetője volt ama mennyei Világosság új életre ébredésének. Hiszen — tudjuk — nem azért virrad, mert a kakas kukorékol; de mert virrad, azért kukorékol a kakas . . . Így volt ez Lutherrel is, a kit ezért a hajnalüdvözlő, hajnalhirdető jelentőségéért nevezte el egy híres kortársa, a nevezetes norinbergai varga, s még nevezetesebb poéta a „wittembergi fülemilének,“ lelkesen zengve róla*)

„Hajnalodik, ébredjetek!
Vidám daltól zeng a berek.
Halld, mint csattog a fülmile,
Csak úgy cseng a bércz, völgy bele.“

Hogyan történt, hogyan nem, ki tudná megmondani: de tény az, hogy a vittembergi csaló-gány szokatlan énekében eleinte maga X Leo pápa ő szentsége is különös kedvét lelta. — „Az a Márton barát — mondogatta — szó ide, szó oda ragyogó elme.“ Meg is volt győződve arról, hogy az ingerültségnek, a melyet kedvelt augustinusa az egyház czégbeli theologusai között kellett, oka az ellene irigykedő dominikánus és franciskánus barátok feltékenységében és patvarkodásában keresendő. — Hát csak hadd vitatkozzanak, gondolta, csak a pápai székek békét hagyjanak. . .

Mikor aztán a 95 tételt kiszögezte Luther s ez a czéhbéli theologusok körében egész forradalmat teremtett: Rómában is figyelmesebbek lettek és elhatározták, hogy a keletkezett forrongásnak rövidesen gátat vetnek. Ezt pedig úgy vélték a legölesebben elintézhetőnek, hogy Luthert Rómába idézik — ad audiendum verbum. — Hanem ő már járt egyszer Rómában, meg is bánta nagyon, mert sok édes képzeletéből lón ott kegyetlen kiábrándulása; azért hát nem igen óhajtotta a „szent“ várost újból meglátni. A szász választó fejedelem ki is vitte, hogy hallgassák ki csak Luthert itthon, Németországban; ő meg ekkor írta első levelét a pápához,**) a melyben azt fiúi engedelmességről biztosítja. Hiszen nem akart még ekkor ő a pápával szakítani, mert hitte, hogy ezt ügye igazságáról meggyőzheti, az egyházat akarta ő csak megjavítani, a hitet megtisztítani.

Ismerjük Luther kihallgatásának történetét. Ott áll először a dominikánus barátból lett gögös biboros Faetai de Vio-Tamás előtt, Agosta városában; majd meg a sima, ügyes pápai kamarás Miltitz Károly előtt Altenburgban. Amaz gögjével kudarcot vall: Luther nem von vissza semmit. Emez sima tapintatosságával megígérteti Lutherrel, hogy ha ellenfelei elhallgatnak: hát Isten

*) Hans Sachs „der Wittemberger Nachtigall.“ Magyarrá fordította Payr Sándor „A wittembergi fülemile“ címen. Kiadták „A mi otthonunk könyves házában“ 1893-ban dr. Masznyik Endre és Stromp László.

*) L. Luther „Catechismus major“-jának előszavát.

**) 1518. május 30.

neki, hallgatni fog ő is. Az ügyes kamarás még arra is ráveszi Luthert, hogy e megállapodásukról tudassa személyesen X. Leó pápát: és Luther, tudjuk, ezt megígérte s ígétét be is váltotta, megírván második tiszteletteljes levelét is a pápához.*)

Hiszen, ha ennyiben maradhatott volna a dolg! Ha Luther hallgathatott volna!

Ha Luther hallgathatott volna! Ez körülbelül annyit jelent, mintha azt mondanók: ha, mikor itt a virradat ideje, a világosság át ne törné a sötétséget!

De áttöri ám, mert ez természeti törvény.

Az meg ugyancsak törvény, még pedig a Lélek világában, hogy itt minden, még a rossz akarat, még a legártalmasabb törekvés is végül csak a fejlődés, a haladás nagy céljainak szolgálgjon.

Igy volt most is. A míg Luther, szavát tartva, hallgat — és elmerülve az Isten Igéjébe, annak mélységeiről egymás után aknázza ki s hozza napvilágra az Üdvösségnek rejtett kincseit:**) megmozdulnak titkos és nyilvános ellenfelei s elárasztják a mocskolódó röpiratok egész garmadájjával. Ez ellenfelek egyike, az ingolstadti egyetem copfos theologusa, Eck pedig egyenesen vitára kényszeríti őt.

Ezeknek ugyan tulajdonképpen Luther egyik wittenbergi tanártársával, carlstadti Bodenstein Andrással volt tudományos pöre s azt akarták ők elintézni, akkori szokás szerint, nyilvános vitaközútján; ámde a körmönfont és hiú embernek tulajdonképpen nem Carlstadtra (a mint Bodenstein szülőhelye után röviden nevezni szokták,) hanem Lutherre fáj a foga, s hogy azt is a vitába vonja, a vitapontok közé illesztette a pápa világi főhatóságáról szóló kérdést is, a melynek a veleje a körül forgott, vajjon a pápát a főhatóság isteni avagy csak emberi jogon illeti meg?

Hát Carlstadt igaz, haragos ember volt nagyon, de azért eléggé óvatos arra, hogy e kérdés elől kitérjen. Hiszen tudta jól, hogy a ki itt színt vall, az ugyan fejével játszik. Nem úgy Luther! Ha az igazságot akarják hallani: hát ő bizony ki meri azt mondani. Ha az Isten igéje mellett, mely a pápa isteni, de még csak emberi jogon való hatalmáról sem tud semmit, tanúbizonyságot kell tenni: hát ő kész azért akár a martíromságot is elviselni. Különben is adott szava alól felmentettek: ellenségei nem hallgattak; neki is szabad, nem, neki is kell immár beszélni.

Igy történt meg a lipcei nevezetes vitaközút 1519. július havában, a hol Luther Isten s emberek előtt kijelentette, hogy a pápa világi főhatósága egyszerű koholmány, szörnyű zsarnokság

*) 1519. márczius 3.

** Ekkor írta halhatatlan szép magyarázatait a Galátákhoz írt levélhez.

a lelkek felett. Hiszen, ha a pápa magát csakugyan a Krisztus helytartójának tartja, bár őt ezzel a hatalommal Krisztus éppen nem bizta meg: hát akkor miért nem követi Krisztus mondását, hogy „az én országom nem a világból való?”

Hanem Eck czélt ért. Luther a döntő szót kimondotta; a koczka el volt vetve.

Szaladt is ám Eck Rómába s ott biborostól biboroshoz járva, végül a pápa elé is eljutott. S az eredmény?

Az eredmény az lett, hogy Ecket a pápa a biborosok előtt megcsókolta.

Luthert pedig kiátkozta.

Már közeleg a diadalmas vitahős az átokból lával; Luther meg az alatt készül az átok méltó fogadására. Ez az időszak életéből a legérdekesebb, legfontosabb. Különösen 3 munkát ír, mind a hármát az 1520. esztendőben; az egyiket „a német nemzet keresztyén nemességéhez” intézi s benne „a keresztyén társadalom megjavításáról” értekezik. A másodikban „az egyház babyloniai fogságáról” elmélkedik a pápa világi uralma alatt. A harmadikban pedig felvilágosítja a keresztyén világot, szemben a pápai zsarnoksággal „a keresztyén ember szabadságáról.”

Érdekes három munka ám az nagyon!

Az elsőben, a melyet a német nemességhez intézett, lerontja a pápás egyház világi hatalma büszke fellegrájának 3 bástyáját. E három fal: hogy a pápa minden világi hatalom felett áll; hogy a szentírást csak a pápának van joga magyarázni; s hogy a zsinat összehívásának joga is egyedül csak a pápát illeti meg. Kimutatja, hogy merő „papiros és szalmafalak” ezek, melyeket a pápás önzés állított fel, de a melyek az Isten igéjének egyetlen tárogató szavára, mint Jerikó falai összeomlanak.

Második művében, mely az „egyház babyloni fogságáról” szól, behatol immár ama lerontott falakon a pápás fellegrár bensejébe s rombadönti azt összes oszlopaival együtt. Ez oszlopok a pápás egyház tana a 7 szentségről, a melyekről Istennek igéje — kettőt, a keresztséget és úrvacsorát kivéve, de a melyeket a pápák ugyancsak meghamisítottak, — mit sem tud. Nem is egyebek azok, mint a szegény gyámoltalan nép lelkére vetett rablánczok és fukar kapzsóság törei.

A harmadikban végül, a mely „a keresztyén ember szabadságáról” szól, felépíti most már a ledöntött pápás fellegrár romjain a hit és szeretet új szent épületét, az egyéni hit által megigazult keresztyén ember szabadságának bevehetetlen új erősségét.

E munkák szörnyű riadalmat okoztak a római táborban. Hogy ez az augustinus fráter meg nem ijed, de még ő neki áll feljebb! Hogy a pápa átkát semmibe se véve, még ő átkozza ki előbb a pápát! Hallatlan dolog ez!

Csak Mihály látott tisztán. Ő tudta, hogy Lutherben mi lélek lakik; ő látta, hogy egész nagy Németország a művelt és igazán vallásos világ közvéleménye is ő mellette áll! Gondolt hát egy nagyot s mielőtt még Luther említett harmadik nagy művét kiadta volna, az augustinus barátokkal gyűlést tart Eislebenben, oly czélból, hogy Luther rendi társait felkérje, bírják őt békességre; s czélt is ért itt annyiban, mert ezek csakugyan el is küldik két tekintélyes emberüket, a volt és az új priort, Staupitzot és Linket, oly megbizással, hogy Luthert hallgatásra bírják. Sőt magával Lutherrel is személyesen összejön Lichtenbergben és szép szavakkal ráveszi őt, hogy mielőtt még az átokbulla megérkezik, írjon még egyszer a pápának, mondja el, mint hajszolták őt be eddig a vitába s jelentse ki, hogy a pápát bántani nem volt soha szándékában.

Hát Luther hajtott a szép szóra. Elvégre is békét akart ő és nem háborút: de tisztességes békét, melyet az Igazság győzelme viv ki. Megírta hát, most harmadik levelét is a pápához*) s e levélben egy hitvallónak őszinteségével, bátorságával és rémületlen hitével mondja el, a mi a szívében fekszik.

Nekem ezúttal az volt a kitűzött czélem, hogy t. hallgatóimat e felséges levéllel megismeressem. Csak annyit mondtam el, a mennyi e levél megértéséhez szükséges: azért most már nem én, de hadd beszéljen Luther maga . . .

Kiemelve mindenelőtt a pápa Személye iránt érzett tiszteletét, a melynek határait soha sem lépte át, elismeri, hogy igenis én erősen megtámadtam, de csak úgy általánosságban, némely keresztyénellenes tant; ellenfeleim irányában is kiméletlen voltam, nem az ő gonosz életük, hanem az ő keresztyénellenes tanai és vélekezésük miatt: és azt éppenséggel sem bántam meg, sőt feltett szándékom, hogy továbbra is serény és éles maradok, semmit sem törődve azzal, hogy némelyek ezt mire magyarázták. Hivatkozott Krisztus példájára, a ki ellenfeleit kígyófajzatnak, a sátán gyermekeinek, vakoknak, képmutatóknak nevezi; hasonlóan Pálra s a prófétákra, a kik ott, a hol Isten ügyéről volt szó, tekintetet, kiméletet nem ismertek, aztán így folytatja:**)

„Annak okaért kérlek szent atyám Leó, vedd kedvesen ezt az én mentségemet és tedd fel rólam bizonyosan, hogy nekem eszem ágában sem volt soha a te személyedet gonosszal illetni, és hogy én olyan ember vagyok, a ki neked mindig a legjobbat kívánja; a ki vitázni, perelni senkivel sem óhajt, bárkinek gonosz élete,

egyesegyedül az isten ígéjének igazsága miatt Bárkinek mindenben örömet engedek, de Isten ígétjét nem akarom, nem is tehetem, hogy elhagyjam, avagy megtagadjam. Ha valaki másként gondolkodik rólam, téved, és igazán nem értett meg engem!

„Az igaz — folytatja — hogy én a római székre jó erősen rátapintottam, de neked magának is be kell ismerned, hogy az sokkal gonoszabb és utálatosabb, mint valaha Sodoma és Gomora, avagy Babylon volt. En úgy látom, e gazságból nincs is, a mi kigyógyíthatná. Fenekestől felfordult ott minden. Az bántott engem, hogy a te s a római egyház nevében a szegény népet az egész világon csalják és nyúzzák: ez ellen keltem én ki és ki is fogok kelni, a míg csak keresztyén lélek él bennem . . .“ Fáj a lelkének hogy „a római egyház, a mely időknek előtte a legszentebb vala, most már latrok barlangjává, bűn, halál és kárhozat kúforrásává és országává lőn, hogy el nem is gondolható, több gazság burjánozhatnék e fel, ha szinte maga za Antikrisztus jönne is el.

Es e közben, te, szent atyám Leó, úgy ülsz ott, mint juh a farkasok, és mint Dávid az oroszlánok és mint Ezékiel a skorpiók között. Mit tehetsz te egymagad annyi dühös szörnyeteg ellen; és bárha három vagy négy tudós, kegyes biboros szegődne is hozzád, mi az annyi csöcselék közt? Még bele sem fognátok a bajok orvoslásába és már méregtől kellene elpusztulnotok.“

Kijelenti, hogy Róma betegsége gyógyíthatlan, bukása feltartóztatlan s hozzátűzi:

„A te kötelességed és a biborosoké volna, hogy e csapást elhárítsátok: ámde a nyavalya csúffá teszi az orvosságot; ló és kocsis mit sem adnak a kocsira. Ezért sajnálom, kegyes Leó, hogy te pápa lettél ebben az időben. Te bizony méltó leteél volna arra, hogy jobb időkben pápáskodjál. A római szék téged és hozzád hasonlókat nem érdemel; a gonosz léleknek kellett volna itt pápának lennie, a ki bizonynyal inkább is úr e Babylonban mint te.“

„Vajha le is mondanál tisztségedről, és élnél valamely alapítványból vagy atyai örökségedből, mert valóban egy ily tisztséggel méltóképen senki mást nem lehetne kiűntetni, csak egy Iskariótes Judást és a hozzá hasonló, Isten től megvetett népet. Óh te boldogtalan Leó, a ki a legveszedelmesebb székben ülsz, bizony igazságot mondok neked, mert javadat óhajtom.“

Hivatkozik szent Bernátra, a ki 300 év előtt vádat emelt a pápa ellen, jöllehet ez maga nem volt közvetlen oka az akkori romlásnak: hát azt a jogot gyakorolja most ő, Luther is, hiszen Róma gazsága most „túltesz a török gazságon, úgy, hogy igaz a beszéd, Róma egy-

*) 1520 szept. 6-ról keltezte.

**) Az itt idézett részek dr. Masznyik Endrének felfedezője által revidált s a prot. irod. társaság kiadásában még ez évben megjelenő fordításából vannak véve.

kor a menny kapuja volt és most a pokol tágra tátott szája.”

Látod, szent atyám, ez az oka annak, a miért én a mätelyező szék ellen oly erős támadást intéztem, mert az, hogy személyed ellen keljek ki, annyira nem volt még eszem ágában sem, hogy ellenkezőleg: reméltem, hogy nálad kegyre és há-lara találók . . .” Hiszen, úgy véli Luther, a kik vele a tisztító munkát végzik, tulajdonképpen csak azt cselekszik, a mit a pápának magának kellene tennie; „és Krisztust tisztelik mind azok, a kik ezt a (római) udvart a legnagyobb mértékben gyalázzák meg. Röviden: mind jó keresztyén az, a ki rossz római.”

Mindennek daczára — megvallja Luther — nem bántotta volna tán e római udvart és hagyta volna a saját rákfenéjében elpusztulni, ha nem hajszolják bele a vitába. Elmondja Eck áskálódásait, el a gaetai de Vio Tamás biborossal s majd Milticzcel tartott tárgyalásait; ráutal a lipcei vitára; Eck római intrikária, Milticz újabb békéltető kísérleteire közvetve az augustinus barátok priorjai útján s közvetlenül a lichtenbergi tanácskozás alkalmával, a mint ezt mind röviden már érintettük s megmondja, hogy e levele ime egyenesen a Milticzcel való megállapodás eredménye.

„Ime tehát jövök, szent atyám Leó, és lába-idhoz omolva kérlek, ha lehetséges vedd kezedbe ezt az ügyet, és zabolázd meg a hízolgöket, a kik a béke ellenségei és mégis békeszerzőknek adják ki magokat. Abból azonban, hogy én visszavonjam tanaimat, semmi sem lesz; ne is ártsa magát ebbe senki, ha csak nem akarja, hogy még nagyobb vihar tomboljon. Szabályt vagy mértéket nem szivelek meg akkor, mikor a Szentírás magyarázatáról van szó, mert az Isten igéjét, a mely teljes szabadságot hirdet, nem szabad és nem kell fogságba vetni. Ha e két dolgot meghagyják, azontúl nincs semmi, a mit teljes erőmből meg ne tennék, avagy el ne viselnék. En a perpatvarnak ellensége vagyok, senkit sem akarok sem bizgatni sem ingerelni, de akarom, hogy engem se ingereljenek. Ha pedig ingerelnek, nem maradok, ha Isten is úgy akarja, adós se szóval, se irással. Vajha szentséged egy két rövid szóval mind e perpatvarnak végét vetné, egyúttal hallgatást es békét parancsolna: ezt mindig vágyva-vágytam hallani.”

„Azért, szentséges atyám, vajha nem hallgálnál a mézes-mázos fülbesúgókra, a kik azt mondják: te nem vagy csupán ember, hanem Isten van beléd keverve, a ki minden dolgok parancsoló ura. Nem úgy van az; hiába is próbáld meg. Te az Isten szolgáinak szolgája vagy s hozzá veszedelmesebb, nyomorútlabb állapotban, mint bármely más ember a földön. Ne engedd,

hogy megcsaljanak, a kik azt hazudják és színlelik, hogy te a világnak ura vagy; a kik azt feleslegik, hogy neked hatalmad vagyon a mennyben, a pokolban és a tisztító tűzben. Őt a te ellenségeid és törekvésük, hogy lelkedet megrontsák. Mind tévednek azok, a kik azt mondják, hogy te fölötte állsz a zsinatnak és az egyetemes keresztyénségnek. Tévednek, a kik egyedül neked adnak hatalmat arra, hogy az Irást magyarázzad: ezek egytől egyig csakis azt akarják, hogy a te nevedben keresztyéntelen üzelmüket a keresztyénségben nagyban folytathassák, a mint ezt a gonosz lélek, sajnos, sok elődöd által meg is cselekedte. Egy szóval senkinek se higgy, a ki téged magasztal, hanem csak azoknak, a kik téged bántalmaznak. Ez az Isten ítélete, a mint írva vagyon: Ő levetette székeikből a hatalmasokat és felemelte a gyengéket. (Lukács 1, 52).“

„Ime, mennyire eütnék egymástól Krisztus és az ő helytartója, pedig ők mind az Ő helytartói akarnak lenni; és én valóban attól tartok, hogy ők csakugyan a szó legszorosabb értelmében helytartói. Mert a helytartó az ő ura távollétében helytartó. Nos hát ha a pápa Krisztus távollétében, a ki szívében nem lakik, kormányoz: nem a szó legszorosabb értelmében helytartó-e? De mi más az ilyen tömeg, mint Krisztus nélkül való gyülekezet? Mi más az ily pápa is, mint Antikrisztus, bálványisten? Mennyiben helyesebben jártak el az apostolok, a kik magukat csupán a bennük lakozó Krisztus szolgáinak és nem a tőlük távollévő helytartóinak nevezték s engedték nevezni?

Talán orczátlankodom, hogy egy oly nagyságot oktatok, a kitől mindenkinek oktattatni kéne, hiszen mint egyik-másik veszett tárgy nyalód kürtölgeti rólad, minden király és bíróság a te ítéleted alá esik. Amde én e dologban szent Bernátnak Jenő pápához intézett könyvével tartok, melyet bizony minden pápának könyv nélkül kellene tudnia. Nem abban a hiedelemben cselek szem ezt, hogy Téged tanítsalak, hanem merő hűségből, gondból és kötelességből, a mely mindenkit méltán serkent arra, hogy felebarátainkkal még biztos dolgaikban is törődjünk és nem engedjük, hogy a méltóságra vagy méltatlanságra nézzünk, oly szorgosan figyelj meg a felebarát veszedelmét és veszedelem nélkül való állapotát. Minthogy pedig tudom, hogy szentséged ott Rómában, mint egy nyílt tengeren mindenütt ezer meg ezer bajjal és vézszzel küzködik és oly nyomorban él és uralkodik, hogy a legutolsó keresztyén segítségére is rászorul: nem tartom illetlen dolognak, hogy engedve az atyafiságos szeretet kötelességének, szentségedről meg ne feledkezsem. Ily komoly és veszedelmes ügyben nem tudok én hizelegni. S ha akadnak, a kik e tekintetben nem akarják megérteni, hogy én barátod, sőt mi több,

szolgád vagyok: hát majd akad olyan is, a ki megérti azt."

"Végezetül, hogy ne jöttem légyen szentséged elé üres kézzel, im itt nyújtom ezt a neved alatt kiadott kis könyvecské, jó kívánattal, a béke és a jó remény fejeben. Ebből megízlelheti szentséged, miben telnék örömem és mi volna gyümölcsöző foglalatosságom, ha istentelen tényérnyalóid meg nem rontanák azt. Alakját a mi illeti, kicsike az: de foglalata az egész keresztyén élet sumája, csak fogják fel jól az értelmét. Szegény vagyok, nincs egyebem, a mivel szolgálhatnék, de hiszen neked csakis a lelki javak válhatnak jobbulásodra.

Ezzel szentségednek ajánlom magamat; tartson meg a Jézus Krisztus. Ámen.

Wittembergben, 1520. szeptember 6 án."

Luther Márton.

* * *

Hát ilyen levelet aligha irt valaha valaki a pápának. . .

Az ajándék pedig, a melyet Luther, nem az augustinus, barát a pápának, de az irgalmas felebarát megszorult felebarátjának, levele végén felajánl, „a keresztyén ember szabadságairól“ irt könyve volt.

Hát ilyen ajándékban sem részesült még soha egy pápa sem. . .

Hiszen ha ez ajándékkönyvecskének Rómában „jól telfogták volna az értelmét!“ Csakhogy éppen ez iránt nem volt ott erzek: S megjött válaszul az — átokbulla.

Luther meg ezt — egyszerűen elégette.

És evvel a szakadás be volt fejezve.

De hát, a mikor tudta, hogy minden ugy is hiába, minek irta e levelét? Erre a kérdésre Luther legkiválóbb életrója (Köslin) adja meg a legialálóbb feleletet. Azért, hogy a maga részéről teljesen oldozva legyen. Igazolta, hogy személyes indokok nem vezették a pápával szemben. S most, hogy utolsó szavát őszintén, nyíltanosan elmondta Rómával szemben, az őt magától kizáró római egyháztól való kilépésekor nyugodtan lerázhatta a port saruiról.

BELFÖLD.

Az ág. hitv. ev. egyház egyetemes gyűlése — szokott módon — első este tartott értekezlettel kezdődött. Ezen Szontagh Pál indítványt jelentett be, melyben azt akarta kijelenteni, hogy az egyetemes gyűlés helyesli azon eszméket, a miket b. Prónay Dezső a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság miskolczi gyűlésén fejtegetett. A helyeslést minden felszólaló táno-

gatta, de arra kérték az indítványozót, hogy a gyűlésnek nem lévén joga az irodalmi társaság ügyeibe avatkozni: ne terjessze be indítványát. A gyűlésen b. Prónay Dezső felügyelő szép és tartalmas megnyitó beszédet mondott.

A vallás és közoktatásügyi miniszter válaszáat az „erdélyi“ püspök czime ügyében tudomásul vette ugyan a gyűlés, de tavalyi határozata fenntartásával.

Egy miniszteri leirat, előfordult eset alkalmából arra hivta fel az ág hitv. ev. egyházat, hogy az ev. ref. egyházzal egyetértve állapítsa meg, vajjon szabad-e a keresztesítés alkalmával tévesen adott keresztnévet megváltoztatni? A jogügyi bizottság a két egyházat közösen érdeklő ügyek tárgyalására kiküldött bizottsághoz kívánta az ügyet áttenni. Laszkáry felügyelő pártolta ezt, mivel a miniszter azt kívánja, hogy a két egyház egyértelmű megállapodásra jusson. Szentiványi hozzájárul. Veres József úgy nyilatkozik, hogy a miniszternek nincs joga ilyen utasítással adni ki a leiratot; mert ha dogmai elvbe ütközik a kijavítás: arról más egyházzal nem tárgyalhatunk és nem alkudhatunk, hanem kizárólag magunknak kell határozni; ha nem dogmai a kérdés, akkor meg más egyházak nélkül magunk felelősségére még könnyebben és azonnal határozhatunk. Az a közös bizottság nincs arra kiküldve, hogy dogmai elvekre vonatkozó ügyeket kötelezően intézzen el.

A zágrábi egyesült egyház bejelentette, hogy a duánántúli ág. hitv. ev. kerülethez csatlakozik. Az antonováczi és rosztováczi egyházak a somogyi egyházmegyében maradnak.

Az egyetemes theológiai akadémia igazgatójává ismét dr. Masznyik Endre választott meg. A theologusok otthonára b. Prónay D. 500 koronát adományozott.

Olyan esetekben, midőn más vallású papok vagy egyetemi hallgatók akarnak theológiai vizsgat tenni a tanfolyamok elengedésére vagy a vizsgálatokra nézve a püspökök fognak intézkedni a theol. tanárkarok meghallgatásaival.

Hosszabb eszmecsere indult meg a bibliai olvasókönyv fölött, b. Prónay D. egy ilyen olvasókönyv kiadására 1000 koronát ajánl fel, ha az a szemelvényeket szó szerint veszi át a bibliából s az összefüggést pótoló magyarázatokat külön betűvel tünteti föl. B. Podmaniczky Géza nem barátja a csonkított bibliának. Gyurátz, Poszvék, Händl pártolják a bibliai olvasókönyvet.

Luther kis kátéjának kiadására nézve Händel Vilmos indítványozta és határozatot kért arra nézve, hogy eredetiben, másítatlan szövegével adassék ki az. A jelenlegi kiadásokban annyi már az eltérés, hogy szinte szimbolikus tanokkal meg nem egyező dolgokat is találunk némelyikben.

A gyűlés megbizta a tanügyi bizottságot, hogy a Luther káténak jó magyarsággal és teljes szövegben leendő lefordítása iránt intézkedjék.

A második napon a számvetőszek jelentései után főlebbezési ügyek kerültek elő. A rákospartolai lelkészi fizetés kérdésében az egyházkerület határozatát hagyta érvényben a közgyűlés, Horváth Sámuel indítványa értelmében, a felebbezést, mint kellőleg föl nem szerelt s az egyetemes közgyűlés elé nem tartozó ügyet visszautasította.

Egyhangulag határozta a közgyűlés, hogy az 1848. XX. t.-cz. végrehajtása érdekében felterjesztést indít a kormányhoz, mely hasonló felterjesztéseinkre eddig nem is válaszolt. A táborigi lelkészek szaporítása miatt a kormányhoz ismét felír a közgyűlés.

A segédlelkészek tartására utalványozott 8000 kor. tételénél felszólalt Veres József, s indítványozta, hogy a törvény és miniszteri rendelet olyan megváltoztatására tegyen az egyház lépéseket, mely szerint segéd tartására kapjon segélyt az olyan lelkész is, a kinek fizetése valamivel meghaladja ugyan az 1600 koronát, de ha segédet kénytelen tartani, akkor alatta marad annak. Hiszen a törvény célja az, hogy a létminimumot, az 1600 koronát megkapja minden lelkész. Nem egyezik az meg az igazsággal, hogy a kinek fizetése 1599 kor., az kap segéd tartására 500 koronát, ellenben a kinek fizetése 1601 kor., az már nem kap semmit. Az indítványt nem fogadta el a gyűlés, mert a miniszteri rendelet csak a congruás lelkészekről szól. Pedig hiszen éppen az a baj, arról kellene tenni!

A segély tartására utalványozott összeget 500 koronánként kerületenként fogja az egyház kiadni, de a mely kerületben nem lesz ilyen congruás segéd, annak részét más kerületben használja föl, előforduló esetben az egyetemes felügyelő a püspökökkel egyetemes azonnal utalványozza a segélyt.

A nagygeresdi egyezség megújítására kötött egyezséget egyhangulag elfogadta a közgyűlés (Morhács, Moczkó, Abaffy, Krizsán, Simkovies, Hrobony esperesek is jelen voltak e határozat kimondásakor.)

A közalap miatt újra össze kell írni az általi adót, az 1901. évit, s az egyenes adót úgy kell érteni, hogy az általános jövedelmi pótdó is összeírandó, mert az egyenes adó.

A dunántúli kérvény tárgyalása alkalmával Veres József felpanaszolja, hogy a törvény, a miniszteri rendelet ellenére elmaradt a congruás lelkészek régebbi államsegélye, s így azok most kisebb jövedelemmel rendelkeznek, mint a kiegészítés előtt; kér hathatós és gyors közbenjárást, hogy a lelkészek azt a régi segélyt mindaddig megkapják, míg fizetésük 1600 koronáig ki nem lesz egészítve. Gyurácz elismeri,

hogy ez így van kerületében két lelkész ilyen értelmű folyamodványát kedvezően intézte el a kormány, a többiét nem intézte el.

Zsilinszky Mihály azt hiszi, hogy az a segély már nem illeti a lelkészeket, egyébiránt a felterjesztést nem ellenzi. Baltik, Glaufl, Poszvek is hozzászóltak a kérdéshez, s az eredmény az lett, hogy a püspökök kísérsék meg közbenjárni, az egyetem nem ír fel a kormányhoz.

A névtár tervezeténél Veres főlöszlegesnek tartja a gyakorlati hasznavehetőség szempontjából, hogy minden községnél be legyen jegyezve minden vallásuk száma, az anyaegyháztól való távolság; hiszen az illetékesek ezt úgy is tudják, az a nehány, a kinek ezen adatokra a távolban szüksége lehet, megtalálhatja a helységnévtárban; ne tegyük drágává és nehézkes használatúvá a névtárt Zsilinszky szükségesnek tartja a legrészletesebb adatokat; beszédje közben azt mondja, hogy nem ismer rosszabb közigazgatást, mint a mi egyházunké. Prónay D. b. ez ellen tiltakozik.

A lelkészek tanuló fiait segélyező egyesület alapszabályait jóváhagyja a közgyűlés, azzal a változtatással, hogy segély-egylet helyett „intézet” legyen az alapszabályban.

Stettner-jubileum Felsőlvőn. Stettner Gyulát, a vasi felső evang. egyházmegye esperesét magyarhoni ev. egyházunkban ki nem ismerné, ki nem tisztelné, becsülné?

Az a gyülekezetet meg, melynek 25 év óta lelképíztora, éppenséggel rajong érte.

Ez különösen most mutatkozott, hogy negyedszázados áldásdús munkára tekinthet vissza.

Olyan ünnepélyt rendezett ez alkalommal hála gyülekezete, hogy az igazán párját ritkítja.

Az ünnepély napjára a gyülekezet november 10-ét tűzte ki. És ez aztán igazán ünnepnap volt.

Már 9-én este a deákbanda éjjeli zenével lepte meg az ünnepeltet. Este meg reggel mozsarak durrogtak, a mezőváros meg zászlódszt öltött. Felsőlvőről és környékéről az emberek csak úgy özönlöttek a templom felé. Az ünnepély rendje a következő volt: a gyülekezet karéneke után Stráner Vilmos pinkafői lelkész a község óhaja folytán az oltári szolgálatot végezte. Közben a dalárda és a tanítóképzőintézet növendékei közösen négyszólamú kardalt adtak elő. A főének után Ulreich Pál, németszentmihályi lelkész, a gyülekezet kérelmére az ünnepi szónoklatot tartotta. Azt fejtegette, mely tulajdonságokkal kell bírnia a jó lelkésznek s utalt arra, hogy ezen tulajdonságok Stettner Gyulában mind megvannak, miről 25 évi lelkészi működése tanúbizonyságot teszen. A remek beszéd rendkívüli hatással volt,

A felsőlövői dalárda és a képezdei növendékek Gesell Mihály vezetése alatt s Leyrer János kitűnő orgonakiséréte mellett gyönyörű szép ünnepi motettát énekeltek.

Azután a tisztelegések következtek. Először Höllig Károly nyug. igazgató, mint a gyülekezet felügyelője a gyülekezet nevében üdvözölte az ünnepeltet, köszönetet mondva 25 évi munkálkodásáért, kérve az Isten áldását; átadott neki jegyzőkönyvi kivonatot, hogy a gyülekezet évi fizetését 400 koronával javítja. továbbá átnyújtott neki a községben gyűjtött 812 korona tiszteletdíjat aranyban.

Üdvözölte az ünnepeltet Budaker Károly, a tanintézetek igazgatósága is, hálát mondva mindazokért, a miket a tanintézetek érdekében mint volt igazgató, utóbb mint lelkész és esperes megtett, kérve, hogy a tanintézetek javát ezentúl is előmozdítani sziveskedjék.

Továbbá a gyülekezet hét tanítója nevében Zipser Róbert üdvözölte a jubiláló lelkészt, átadván a tanítók részéről a Doré-féle biblia diszpéldányát.

Azután Hrabovszky István esperességi felügyelő a vasi felső evang. egyházmegye jókívánásait tolmácsolta, átnyújtva az ünnepeltnek egy üdvözlőiratot, melyet az egyházmegye minden lelkésze felügyelője és minden tanítója aláírt.

Végül a felsőlövői önk. tűzoltó-egyesület nevében annak főparancsnoka Nagy Gyula, őt, mint az egyesület elnökét éltette, diszserleget nyújtván át.

Az esperes minden küldöttségnek külön válaszolt, köszönetét nyilvánítván. Különös örömmel hangsúlyozta, mikor a tanítóknak felelt, hogy a hosszú 25 év alatt soha egyikkel sem volt legcsekélyebb kellemetlensége.

Azután szószerűre lépven érdekes visszpillantást tartott negyedszázados munkálkodására.

Végül oltár elé lépven, a gyülekezetet megáldotta. Délben a tanintézetek nagy éttermében 82 terítékű bankett volt. A tartott felköszöntők nagy részt az ünnepeltet éltették.

Üdvözlő távirat igen sok helyről érkezett. Azokat ebéd alatt fel is olvasták.

Az ünnepély a negyedszázados áldásos munkának méltó befejezése volt.

A domonyi egyházközség az egyetemes evang. akadémia tanarainak közreműködésével f. évi november hó 13-án délután 1/2 órakor fényesen megvilágított templomban vallásos estélyt tartott nagy közönség részvétele mellett, kik a közel falvakból Aszód, Iklad, Hévizgyörk, Golgá-Mácsáról sereglettek össze, olyannyira, hogy a helybeli evangélikusok közül vendégszeretetből csak az ifjúság és a presbyterium vehetett részt, a többi hívek kint szorultak a templomból, helyeiket készséggel átengedve a más egyházakból jött vendégeknek. Különösen sok intelligens úr és hölgy volt Aszódról.

„Jövel Szentlélek Úristen“ kezdetű gyülekezeti ének elhangzása után dr. Masznyik Endre

az oltár előtt szívet-lelket megindító imát mondott mély buzgóságot és aláztatosságot kifejező érzéssel. Utána a gyülekezet énekelte Luther himnusát „Erős várunk az Úristen,“ melynek végeztével Kovács Sándor a theol. otthon felügyelője lépett fel a szószerűkre és kitűnő gondolatokkal, magasztos eszmékkel teljes beszédben fejtegette az Úr ama paraboláját, mely a főember gazdag lakomájához meghívottak különféle ürügyeit tárgyalja. Mély meggyőződésű, lelkes beszéde alatt nem egy szembe könnyek lopóztak, az érző szív eme drága gyöngyei.

Az aszódi 40 tagból álló protestáns daloskör harmonikus éneke elhangzása után dr. Masznyik Endre egy szép exegetikai munkát olvasott fel, jobban szívből mondott „a tenger hullámain járó Jézusról és Peterről.“

Mire ismét az aszódi gymn. igazgatósága Bolla Lajos által vezetett aszódi daloskör egy gyönyörű himnust énekelt el. Ekkor Stromp László akad. tanár polemikus előadása következett Iutherről, kivált az ő X. Leóhoz intézett III. leveléről.

Perényi Rezső gyönyörű magánéneke után Albert József pozsonyi lyceumi tanár saját szerzeményű, kötött alakú valláserkölcsi tartalmú meséit olvasta fel a még mindig éber figyelemmel részt vevő közönség előtt. Végül az egész befejezéseül Szilárd János helybeli lelkész lyurgikus imával és ároni áldással bocsátotta el a gyülekezetet.

A hálás közönség a theol. otthonára 377 kor. 40 fillért áldozott, melyhez maga az egyház érdemdús felügyelője Glück Frigyes 300, öcsöce Glück Erős 50 koronával járult. Domonyi Ödön domonyi földes úr a templom kivilágításához 12 nagy oltári gyertyát és a csillárokba 126 darab kisebb gyertyát ajándékozott budapesti „Flóra“ gyárából.

A test is megkivánta a magáét. Hogy a testi szükségletek kielégítessenek, a paplakon gazdag vacsorával megvendégeltettek az akadémiai tanárok, a délelőtt papi úrvacsorához összegyűlt s itt maradt papi egyének, az aszódi gymnasiumi tanárok, a közreműködők és a szellemi munkában részt vett világi urak.

Válasz a „Kérelem“-re. Az „Evang. Egyház és Iskola“ f. évi 46. számában „egy dunántúli ev. falusi lelkész“ azt a kérdést intézi az egyházkerületnek pénzügyi közegeihez, hogy az egyházkerület mennyire áll a bukott soproni építő- és földhitelbankkal összefüggésben. A kérdésre lényegileg megfelel az egyházkerületnek az 1899. évi közgyűlési jegyzőkönyv 162. pontjában foglalt azon határozata, hogy az ideiglenesen elhelyezhető tőkék a soproni takarékpénztárnál és a soproni takaré- és kölcsönegyletnél helyeztetnek el. Ennek

megfelelően a dunántúli egyházkerület pénztárainak a bukott banknál nem voltak betétjeik.

A bukás az egyházkerületet csakis annyiban érinti, a mennyiben a Simonyák Antal hagyatékának tartalék alapjában van a végrendekezés szerint erre szánt 4 darab soproni építő- és földhitelbank részvény is, összesen 400 (négy-száz) korona értékben. Az egyházkerület a bukott bankkal semmitéle más összefüggésben nincs.

Sopron, 1901. november 19.

Jausz Vilmos egyházkerületi számvevő.

A légrádi ev. gyülekezet legutóbb tartott közgyűlésén Bors György ottani adminisztrátort választotta meg rendes lelkészévé.

Horváth Béla kertai ev. lelkészt most vásárnap iktatta be hivatalába Szalay Ferenc esperes.

Porkoláb Gyula battyándi lelkészt Kovács István muraszombati lelkész f. hó 10 én iktatta be hivatalába.

A lelkészek tanuló fiait segélyező egyesületbe újabban tagokul jelentkeztek:

101. A győri egyházmegyei lelkészegylet alapító

102. Horváth Sámuel tóthi esperes-lelkész rendes

103. Boronyik György kölcsei lelkész

A békési egyházmegye esperesévé Veres József, felügyelőjévé Haviár Dániel választott meg.

A felsőlövői ev. tanintézetek iskolai nagybizottsága Ebeuspanger János tanár s képezdei főnöknök 5 évi szolgálata némi elismerésül az igazgatói címet adta meg.

Az orosházi lelkészi állomásra 23 pályázó jelentkezett; ezek közül a gyülekezet Bándi Endre lévai, Okályi Adolf békéscsánfalvai, Kovács Andor h. vécei és Magyar Miklós kapolcsi lelkészeket jelölte és hívta meg bemutató beszéd tartására.

Az ág. hitv. ev. szászok Nagyszebenben tartott országos egyházi gyűlésükön elfogadták Herfurth esperes indítványát, hogy Magyarország többi evang. egyházaival egyetértve tegyenek lépéseket a felekezetek egyenjogúsága ellen irányuló ultramontán támadások elhárítására. Helyes, de kár, hogy egyébkor semmi közösséget sem akarnak elismerni a magyarországi evangélikai hitűekkel!

Az egyetemes lelkészi értekezet f. hó 13 án tartatott meg Budapesten Veres József főesperes lelkész elnöke mellett. A megnyitó imát, mely bővelkedett a szentírásból vett költői képekben, Bognár Endre lovászpatai lelkész mondotta emelkedett és lélekemelő hangon. A jegyzőkönyv vezetésére az elnök Bándi Endre lévai lelkészt kérte fel. Majda Vilmos fővárosi vallásnár a lelkészi könyvtárakról értekezett. Az értekezés befejezésében a következő

három kérdésre kér feleletet az egyetemes lelkészi értekezlettől: 1. Szükségesnek tartja-e a lelkészi könyvtárak létesítését? 2. Ki fedezze a felállítandó könyvtárak költségeit? 3. Ki válaszolja meg a beszerzendő könyveket? Az értekezésről Krustschnitt Antal vadkerti lelkész referált s méltatva az értekezésben felhozott nyomós érveket a feltett kérdésekre az alábbiakban felelt: 1. A lelkészi könyvtárak létesítését szükségesnek tartja. 2. A költségeket az egyházközségek teadják. 3. A beszerzendő könyvek megválasztása egyetemes bizottságra bízassék.

A feltett kérdések hosszú vitát idéztek elő. Felszólaltak: Paulik János, Solcz Ödön, Händel Vilmos, Hrobony János, Belohorszky Gábor, Morhács Márton, Bándi Endre, Krupecz István, Kovács Kálmán, Horváth Sámuel, Gyurácz Ferencz, Terray Gyula és Veres József. Az első kérdésre mindannyian igennel feleltek, csak a kivihetőséget tartották egyesek kivihetetlennek s éppen azért a lelkészi könyvtárak helyett az egyházmegyei könyvtárak létesítését ajánlották. A második pontra nézve többen oly nézetben voltak, hogy a gyülekezetekre új terhet róni már nem lehet, ellenben a legszegényebb lelkészek is áldozhatnak évenként néhány forintot tudományos könyvekre. A harmadik pontra vonatkozólag is eltérők voltak a vélemények. Voltak, akik a könyvek megválasztásának jogát legalább részben, egyetemes bizottságra óhajtják ruházni; viszont mások úgy vélekedtek, hogy e tekintetben a lelkészek, ki azon könyvekből fogja szellemi táplálékát meríteni, szabad kezet kell adni. Gyurácz Ferencz püspök azt a kérdést vetette fel, hogy a felállítandó könyvtár tisztán lelkészi avagy egyszersmind gyülekezeti könyvtár is lenne-e? Mert — úgymond — szükség van a gyülekezetben olyan könyvtárakra is, melyekből a hívek kaphatnának épületes olvasmányokat. E cél elérésére ajánlja hogy az egyházközségek lépjenek be a Luther-Társaságba és a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságba.

Veres József előadja, hogy Orosházán a tankönyvek kiadójától kötötték ki évenként 50 frtot és 100 frt értékű különféle könyvet, ebből nagy könyvtár keletkezik, melyet a gyermekek és a szülők is használhatnak. A békési egyházmegyében pedig a lelkészek felajánlották egymásnak saját könyvtáraikat, a címjegyzéket körölték maguk között.

Az értekezet a vita befejeztével kimondotta, hogy a könyvtárak felállítását szükségesnek tartja, de mivel a lelkészi könyvtárak felállítása nem mindenütt vihető keresztül, állítsanak az egyes egyházi testületek olyan könyvtárat, a melyet felállítani képesek, akár gyülekezetit, akár egyházmegyeit vagy éppen kerületit. S az értekezet egyszersmind átír a kerületek püspökeihez, hogy az

ügyet támogassák és előmozdítsák. A könyvtárakra vonatkozólag készitendő szabályrendeleti javaslatok elkészítését az értekezlet egy bizottságra bízta, melynek tagjaiul Paulik János és Kruttschnitt Antal lelkészeket, továbbá Majba Vilmos fővárosi vallástanárt választja meg.

Terray Gyula főesperes azt indítványozza, hogy az egyetemes lelkészi értekezlet elé benyújtandó munkák és azok referádái jövőre az egyházi lapokban előre közzé tétessenek. Az indítványt az értekezlet el is fogadta.

Krupecz István alesperes indítványára az értekezlet kimondotta, hogy Majba Vilmosnak a könyvkiadó vállalat létesítésére vonatkozó eszméjét magáévá teszi és megkeresi a Luther társaságot, hogy elhárítva az akadályokat, a vállalatot létesítse.

Solecz Ödön azt az indítványt terjesztette elő, hogy az értekezlet tiltakozzék Stropm László pozsonyi theol. akad. tanárnak azon cikksorozatában kifejtett elvek ellen, mely az „Evang. Egyház és Iskola“ című lapban a vallásoktatás tervezetere vonatkozólag megjelent. Az értekezlet nem akarván a megímadott fél távollétében a kérdésben állást foglalni, az indítványt a napirendről leveszi, hogy az kellő hírlapi megbeszélés után a jövő évi értekezleten kerüljön tárgyalás alá.

Veres József elnök a lelkészfiakat segélyező egyesületről tett jelentést, melynek a múlt évben alkotott alapszabályait az egyetemes gyűlés még nem tárgyalta, tehát még azok megerősítve nincsenek.

Veres József elnököt, ki állásáról lemondott, az értekezlet rábirta, hogy az értekezlet elén továbbra is maradjon meg.

Bándy Endre lévői lelkésznek „A szórványban lakó hivek lelki gondozásáról“ szóló értekezésének felolvasása a jövő évi értekezletre hasznosított.

KÜLFÖLD

Bécs. Proselytagyártás. Egon fürstenbergi herceg — annak idején — nyíltan rágalmozta a kath. egyházból kitérőket, hogy hitelhagyásuk díjául az evangélikusoktól 5 frtot kapnak. Igaz, hogy ez iránt bíróságilag megkérdezettve, be kellett ismernie, hogy a „bizonyítékokkal nem rendelkezik.“ de azért ez az eset — és sok más hasonló — sem tartotta vissza az ultramontán sajtót attól, hogy ilyen es ehhez hasonló vádakkal ne illessék azokat, a kik az evang. egyházhoz csatlakoznak. A minap egy németországi újság — az iránya miatt hirhedtű vált kölni néplap — foglalkozott a „proselytagyártással.“ „A prot. propaganda Olszországban“ cím alatt ezeket irván:

„Ha a kegyes publiikum nem jön önként (a protestánsok isteniszteleteihez,) úgy téllenül lézengők — a kikben Olszországban nincs hiány — mint „gyülekezet“ megfizettetnek, hogy jelenlétükkel másokat is oda vonjanak. Általában a megtéréseknél főszerepet játszik a pénz.“

A bíróság előtt természetesen a derék kölni néplap sem rendelkezik bizonyítékkal.

De vajjon miesoda kommentárral szolgál a nevezett lap és mit mondanak az ultramontánok ha a „Bécsi újság“ hivatalos részében (151. szám) a következő hirdetést olvassák?:

„Erzsébet főherczegnő — konvertita-alpítvány.“ Az r. f. k. alapítványból egy járulék (talán ösztöndíj?) évi 630 kor. kiosztandó.

Megkaphatják oly szegény konvertiták vagyis oly szegények, a kik más ker. hitvallásból a ker. valláshoz áttértek, (vagyis római katolikusokká lettek.)

A keresztlevéllal honi, erkölcsi, szegénységi bizonyítvánnyal és a politikai hatóságtól láttamoztatott áttérési bizonyítvánnyal ellátott folyamodványok 1901. évi június hó 30-ig a cs. és kir. alsó-ausztriai helytartósághoz nyújtandók be. — Bécs — keltezés.

Hogy róm. kath. részöl az áttérések, vagy mint ott nevezik, a „megtérések“ pénzzel honoráltatnak, az nálunk is, külföldön is ismeretes, de hogy hivatalos hirdetés útján arra nemkatolikusok fel is szólittatnak, azt talán még sem hinné mindenki, — itt a bizonyíték.

Jellemző cikket közöl az ismert Bourrier. A volt kath. pap által szerkesztett „Le Chrétien Français“ idézve a „Saint Enfanee“ évkönyveiböl a következőket:

„1884. óta abban a szerencsében (?) részesültünk, hogy 20,552 haldokló gyermeket megkeresztelhettünk, ezek közül a jelen évben (1897) 3538-at. Vajjon a hitetlen China megtérítése érdekében mind e kis angyal semmit sem tesz majd ott fent?“

Az 1893. évi nagy éhínség következtében nagy számú chinai gyermek esett jezsuita papjaink karmaik közé. Egy ilyen papnak jelentése így hangzik:

„A gondviselés — igaz munkánkat nagyon megkönnyítette (?) a mennyiben kisdedeink egy nagy részét a mennybe szólította. (!) Ezen korai. keresztyén országban oly annyira elszomorító halálesetek vigasztalásul szolgálhatnak pogány vidékeken.“

Írtózatosa ezen iparczik bizonyítékai; maguk a kath. misszionáriusok szolgáltatják ezeket jelentéseikben. Az egyik ezeket írja: „Jöjjön és látogassa meg a szeplőtlen fogantatás házáat Pekingben. Látja ezt a szerény bejáratot? Igen nagy számú kiesi testvér számára ez képezte a jelen évben az égbe vezető kaput. Tévedés az én

részemről ki van zárva; ezen ajtónál adtak nekünk 873 kicsi gyermeket, fejenként 4—5 centimért és ezek közül meghalt 843, miután a szent keresztvízben újjászülettek.“

Egy másik: „Egy gondjainkra bízott gyermek havi ellátása körülbelül 3 frtot (ca. 5 kor.) tesz. Természetesen imádkozom azért, hogy ezek a kedves, kicsiny lelkek lehetőleg gyorsan hagyjanak elminket s menjenek az égbe De ha nem akarnak meghalni utóvégre is táplálnunk és felnevelnünk kell őket.“

Egy harmadik: Az utolsó 8 hónapban a lelenzházba hozott 250 gyermek közül 120 elre-
pült az égbe . . . stb. stb.

12.000 ebben az árvanázban 1854 óta megkeresztelt gyermek közül — az idézett lap szerint csak 124 vagy 125 érte el az 1 (egy) éves kort. A keresztiséget túléltek és a közvetlen utána meghaltak között az arány olyan, mint 1 és 99 között. Guierry püspök dicséri a misszionáriusokat, hogy ily módon évente több mint 400.000 lelket szállítanak az égbe. A misszionáriusok levelezésében állandóan szó van olyan „orvos-ságokról, a melyek sok gyermeket az égbe küldenek.“ Hiszen lelkük véglegesen megmentetik és — a mi fő — a szent misszionáriusok megtakarítják a táplálás és nevelés költségeit. Ez a gyalázatos üzlet egy évszázadnál tovább tart már.

Eddig a hivatkozott czikk.

És még merje valaki azt mondani, hogy

ezek az urak nem teljesítik az Úr parancsát. (Mt. X. 14. 15)

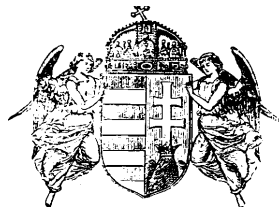
Jellemző ez, bár szavakkal eléggé nem jellemezhető.

A misszióknak egy különös módját gyakorolja a párisi református testvéregyház. Úszó kápolnát építtetett, a melynek segítségével Franciaország kiterjedt esaternahálózatánál fogva, az ország majd valamennyi vidéke járható. Minden alkalmas helyen kikötte párisi papok hirdetik benne a kíváncsi — mindig számos — hallgatóságnak Isten Igéjét. Bibliákat és vallás-erkölcsi tárgyú iratokat is hord magával és terjeszt nagy mennyiségben Természetesen leginkább katolikusok hallgatják. Körülbelül 4—5 éve van a misszió e módja gyakorlatban és nem eredménytelenül folyik, a mennyiben több helyen kisebb-nagyobb református gyülekezetek már alakultak, a melyeket ügyrevezett evangelisták rendszeresen látogatnak.

Hajts.Bálint.

TEMETŐ.

A szarvasi ág. hitv. ev. főgimnázium tanári testülete mély fájdalommal tudatja szeretett kartársának Fertig Alajosnak élete 41 ik gimnaz. rendes tanári működésének 6 ik évében történt váratlan gyászos elhunytát.

NOVOTNY ANTAL

harangöntőde és vasharanglábgyár

← Temesvár—Gyárvaros. →

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok új-
öntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoportok előre meg-
határozott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányú

szabadalmazott átlyukasztott HARANGJAIT,

melyek felső részükön a hegedűéhez hasonló S alakú nyílásokkal
vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok,
mint a régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgros harang hangban egyenlő
408 kgros régi modorú haranggal. Ajánl továbbá forgatható vertvas-
ilyenekkel való újraszerezését és vertvas-haranglábakat. 300 kgr. aluli

koronákat, régi harangok
harangok raktáron vannak.

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak.

10 52—28

Az 1896. orsz. kiállításon Budapesten milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Orosházán, nyomtatott Veres Lajos gyorsajtóján.